

Відокремлені члени речення

Відокремлення додатків

Додаток – другорядний член речення, що означає предмет, на який спрямовано дію, і відповідає на питання кого? чого? кому? чому? кого? що? ким? чим? на кому? на чому?

Відокремлюються додатки, що мають значення виключення, виокремлення і вводяться в речення прийменниками **крім, окрім, окрім, замість, за винятком, на відміну від, особливо, наприклад, зокрема**. Додатки відокремлюють комами.

Наприклад:

Микола, замість панського лану, вийшов на своє поле.

Окрім кімнат для навчання й відпочинку, споруджено літній і зимовий басейни.

Відокремлення обставин

Обставина – другорядний член речення, який указує на спосіб здійснення дії, її якість або інтенсивність, а також місце, час, причину, мету, умову, з якими пов'язана дія чи вияв ознаки. Обставина відповідає на питання як? яким чином? де? звідки? коли? з якою метою? чому? з якої причини? якою мірою? та ін.

Здебільшого відокремлюються обставини, виражені **дієприслівником, дієприслівниковим зворотом, а також іменником у непрямих відмінках чи прислівником**. Обставини відокремлюють комами.

Дієприслівники легко визначити за суфіксами **-учи- (-ючи-), -ачи- (-ячи-), -ши-, -вши-**: співаючи, лежачи, прийшовши.

Обставини, виражені	Відокремлюються	НЕ відокремлюються
дієприслівником	як перед <u>присудком</u> , так і після нього: <u>Падаючи</u> , сніжинки втанцювали вальс. Полягали спати, <u>повечерявши</u> .	із значенням способу дії (відповідає на питання як?) після <u>присудка</u> : <u>Пішов</u> козак <u>сумуючи</u> . Цю вправу <u>виконують</u> <u>лежачи</u> .
дієприслівниковим зворотом	як перед <u>присудком</u> , так і після нього: Чому ліси <u>чекають</u> мене знову, <u>на щит піднявши сонце і зорю</u> ? <u>Швидко повечерявши</u> , <u>полягали</u> спати.	фразеологічного типу: Годі вже панам <u>сидіти згорнувши руки</u> .
прислівником, іменником у непрямих відмінках (частіше з прийменником)	із значенням уточнення місця, часу чи способу дії (при цьому обставин має бути не менше двох, друга з яких відокремлюється, бо вужча за значенням, конкретніша): <u>Десь за селом, на гонах далеких</u> , гасло сонце. Лис Микита <u>обережно, лисячим звичаєм</u> , виліз із нори. Зустрінемося <u>за кілька днів, у п'ятницю</u> .	якщо обставини різні за значенням (одна обставина часу, а друга – місця чи навпаки): <u>Серед ночі над степом</u> ані хмаринки. (<u>Серед ночі</u> – обставина часу. <u>Над степом</u> – обставина місця.)

Зауважте! Не відокремлюються дієприслівникові звороти-обставини, що приєднуються сполучником **і** як однорідний член речення до інших обставин:

Бійці боролися мужньо і не шкодуючи свого життя.

Зауважте! За бажанням автора **відокремлюються** обставини, що вводяться словами *всупереч, наперекір, попри, залежно від, відповідно до, згідно з, у зв'язку з, на відміну від, особливо:*

Звідси, особливо вночі, у всій своїй величі й красі виступає древній і вічно молодий Київ.

Кожен етап змагання треба проходити згідно з правилами.

Обов'язково відокремлюються обставини з прийменниками *починаючи з, кінчаючи, незважаючи на:*

Незважаючи на несприятливу погоду, ми все ж таки поїхали відпочивати до моря.

Відокремлення означень

Означення – другорядний член речення, що вказує на ознаку предмета (його якість, властивість, належність, порядок при лічбі) і відповідає на питання який? чий? котрий?

Здебільшого відокремлюють означення, що виражені дієприкметниковим зворотом чи прикметниками. Означення, як правило, відокремлюють комами, рідше – тире.

Означення, виражені	Відокремлюються	НЕ відокремлюються
дієприкметниковим зворотом	після означуваного слова: <i><u>День, залитий сонячним теплом,</u> поволі згасав.</i>	перед означуваним словом: <i><u>Залитий сонячним теплом</u> день поволі згасав.</i>
кількома прикметниками чи дієприкметниками	після означуваного слова, якщо перед ним уже є означення: <i><u>Досвітні огні, переможні, урочі,</u> прорізали темряву ночі.</i>	якщо перед означуваним словом немає означення, то відокремлення залежить від бажання автора: <i><u>Огні переможні, урочі</u> прорізали темряву ночі.</i> <i><u>Огні, переможні, урочі,</u> прорізали темряву ночі.</i>
прикметником, дієприкметником, дієприкметниковим зворотом	як перед, так і після означуваного слова, вираженого особовим займенником (я, ми, ти, ви, він, вона, воно, вони): <i><u>Вона, стримана й чемна,</u> була дуже вродливою з лиця.</i> <i><u>Стримана й чемна,</u> вона була дуже вродливою з лиця.</i> <i><u>Щасливі,</u> ми покидали футбольне поле.</i> Означуване слово-займенник може бути пропущене: <i><u>Окрилений,</u> (я) покидаю своє весняне пристанище й вирушаю додому.</i>	

прикметником, дієприкметником, дієприкметниковим зворотом	якщо між означенням і означуваним словом стоять інші члени речення: <i><u>Осяяний сонцем</u>, перед нами розкрився зовсім новий <u>світ</u>.</i> <i><u>Зорі спадали з неба</u>, <u>білі</u>, <u>непрозорі</u>, і клалися в намети.</i>	
іменниками в непрямих відмінках (з прийменниками чи без них)	як перед, так і після означуваного слова: <i><u>В окулярах і в чорному платті</u>,</i> <i><u>трохи манірна</u>, <u>Ліда</u> нагадувала класну наглядачку старих часів.</i> <i>Вийшов з хати <u>дід Грицай</u>, <u>в одній</u> <u>сорочці</u>, <u>в синіх штанях</u>.</i>	
інфінітивом (ставимо тире) Питання інфінітива: що робити? що зробити?	перед яким можна поставити а саме: <i>Нам випала завидна <u>роль</u> (а саме) – <u>бути біля джерела оновлення</u> життя.</i> <i>Це вже звичка в мене така (а саме) – <u>поговорити!</u></i>	перед яким не можна поставити а саме: <i>Стала наближатися <u>година вирушати в</u> <u>дорогу</u>.</i>

Зауважте! Означення, виражене дієприкметником чи дієприкметниковим зворотом, що стоїть перед означуваним словом, відокремлюється комами лише тоді, коли воно має обставинний відтінок причини (перед означенням можна поставити слова *будучи, бувши*): *Знесилений, кінь зупинився.* *Налякані громом, курчата збилися докупи.*

Зауважте! Перед непоширеними означеннями, що стоять у кінці речення, ставиться, як правило, тире: *Великі асигнування передбачено на розвиток металургії – чорної і кольорової.*

Відокремлення прикладок

Прикладка – різновид означення, тож і відокремлюється вона в тих же випадках, що й означення:

поширені прикладки після означуваного слова (коми)	<i><u>Солов'ї</u>, <u>ці невтомні співи весни і кохання</u>, заливисто перетьохкуються у вербах.</i>
поширені прикладки, що стоять перед означуваним словом і мають обставинний відтінок причини (коми)	<i><u>Оптимістка за характером</u>, <u>Соломія</u> знала лише один спосіб перемогти – зробити краще.</i>
поширені прикладки в кінці речення, якщо перед ними можна вставити а саме (тире)	<i>Я тільки тепер побачив <u>село</u> (а саме) – <u>нужденну купку солом'яних стріх</u>.</i>
прикладки, уведені словами або, тобто, чи, наприклад, особливо, на ім'я, на прізвище, як-от, а саме (коми)	<i><u>Лінгвістика</u>, <u>або мовознавство</u>, допомагає пізнавати закони мислення.</i>
прикладки, що відносяться до особового займенника (коми)	<i><u>Щасливця</u>, я маю трохи неба і дві сосни в туманному вікні.</i>

прикладки, що починаються словом **ЯК**, якщо мають обставинний відтінок причини (**КОМИ**)

Як досвідчений драматург, Кочерга буде свій твір на контрастному поєднанні драматичних і підкреслено комічних сцен. (Кочерга буде свій твір ..., **бо** досвідчений драматург – **відтінок причини**).

Зауважте! НЕ відокремлюються прикладки із сполучником **ЯК**, коли вони не мають відтінку причини (такі прикладки відповідають на питання *у ролі кого? у ролі чого?*): Тут ідеться про Шевченка (*у ролі кого?*) як художника.

Зауважте! Не відокремлюються власні назви, якщо вони стоять після означуваного слова: Космонавт Леонід Каденюк відвідав Технічний ліцей м. Києва.

Відокремлення таких власних назв можливе, якщо вони вживаються для уточнення, пояснення загального іменника: Мій сусід, Григорій Шиян, вирішив узагалі не покидати старої хати на високім пагорбі.